

Andrea Jochmanová

Dodatek ke znovu nalézanému Hlávkově

Nejlépe by bylo začít vzpomínkou, sahající o přibližně tři roky nazpět, kdy mi v muzeu zazvonil telefon a kdesi na jeho konci se ozval Petr Hlávka, syn v tu chvíli ještě stále spíše zapomenutého a dnes již konečně objevovaného Miloše Hlávky s tím, že pořádá rodinný archiv a chtěl by konečně nalézt i adekvátní prostor pro rozsáhlou společenskou obhajobu jména svého otce. V té době už také probíhala příprava prvního výboru z díla Miloše Hlávky, vydaná péčí Jiřího Tomáše s velmi kvalitním doslovem Tomáše Vučky (Praha, Akropolis 2012). Kniha, která dostala symbolický název dosud nevydané Hlávkovy sbírky *Písně na rozloučenou*, je nejen antologií básnických prací, ale stala se jakýmsi mimoděkým průvodcem po vnitřních rozpoloženích, inspirativních vlivech, dojmech i výzvách, které byly nějakým způsobem významné pro spisovatele, dramatika, básníka, překladatele, divadelního a tanečního teoretika a v neposlední řadě dramaturga Miloše Hlávku (1907–1945).

Prosbu Petra Hlávky o sepsání průvodní studie pro další připravovanou knihu z prací jeho otce, tentokrát výboru z dramatického a překladatelského díla, jsem bohužel musela pro jiné záležitosti odmítnout, měla jsem ovšem velkou radost, když mi sdělil, že se na knize uvolil pracovat Vladimír Just. Kniha s názvem *Miloš Hlávka – Světák nebo Kavalír Páně* vyšla v nakladatelství Akropolis v roce 2013 a její význam pro poznání dramatického i teoretického díla Miloše Hlávky není nejspíš třeba zdůrazňovat. Justova studie předkládá čtenářům pohled nejen na tvorbu a dobu, ale zejména na dramatický osud jednoho z významných českých dramatiků, jehož práce byly pod dojmem různých křivých nařčení a fám, roztroušených hned po Hlávkově tragické smrti, odsouzeny k vymazání z dějin české literatury a spolu s tím i z dějin českého divadla.

Nechci si tímto úvodním slovem klást za cíl jakékoliv kritické hodnocení, na to bude jistě místo jindy a jinde, mnohem zásadnější je teď zveřejnit jeden dodatek, na který se v jednom i druhém výboru zapomnělo. Zapomnělo čistě z toho pragmatického důvodu, že nebyl nikdy publikován, ani nezůstal uložen v pozůstalosti, která je v rukou rodiny Hlávkovy.

Jedná se o texty, které byly použity ve Frejkově inscenaci *Romeo a Julie* z roku 1929 uvedené v Moderním studiu.¹ Na tuto ohlášenou premiéru se čekalo s jistým zájmem, uvedení hry ovšem vyvolalo u některých recenzentů jen další rozpaky týkající se především dramaturgických zásahů do původní Shakespearovy hry, resp. do původního námětu.² *Romeo* byl na repertoár nasazen pravděpodobně pod vlivem Jeana Cocteaua, který text zmodernizoval a inscenoval v podobě baletu a pantomimy o 23 obrazech v roce 1924 s hudbou Igora Stravinského. V této Cocteauově inscenaci bylo slovo výrazně omezeno a uplatňovalo se pouze v případech, kdy inscenátoři cítili nutnost podchytit s jeho pomocí rytmiku tance a mimické projevy pantomimy. Miloš Hlávka, jenž zastával funkci dramaturga Moderního studia, pak díky inspirativnímu francouzskému provedení radikálně proškrtal původní Shakespearův text a zbavil ho vedlejších dějů. Připsal nový prolog, svým způsobem poplatný Apollinairovu *Pásmu*, který vynikl ve voicebandovém provedení³ doprovázeném pohyby kyvadla, jež bylo zavěšeno v zadní části jeviště po celou dobu představení. K tomu byly do textu hry Hlávkou doplněny další básnické pasáže. Voiceband svým rytmickým přednesem navozoval atmosféru plynoucího času, dodal scéně podle pohybů kyvadla určitý rytmus, vzbuzoval dojem snové hry.

Právě tyto texty pro dramatickou scénickou hudbu, komponovanou z lidských hlasů, jsou jedněmi z mála dochovaných pasáží, které zůstaly zachovány díky pečlivosti tehdejší členky souboru Loly Skrbkové, jejíž pozůstalost se nachází ve sbírkách Moravského zemského muzea.⁴ Skrbková, rovněž členka voicebandu a Burianova asistentka, si ve svém pečlivě uchovaném archivu uložila několik stran rukopisného přepisu recitovaných strof spolu se značkami, které si pro voicebandovou prezentaci zavedla.

Na následujících řádcích přinášíme k posouzení další z Hlávkových málo známých prací, a přestože celý upravený text se krom výstupů *Chůvy*, kterou hrála právě Skrbková, nedochoval, lze si vytvořit obrázek o tom, jakým způsobem pracoval Hlávka se strukturou básnického sdělení, určenou pro voiceband, jenž byl jako v několika předchozích inscenacích nedílnou složkou Frejkovy inscenace, když se stal vypravěčem, hybatelem

1 Soubor pod vedením Jiřího Frejky a Emila Františka Buriana zahájil svou činnost v únoru 1929 v Umělecké Besedě a navázal tak na činnost divadla Dada. Soubor ukončil svou činnost ke konci divadelní sezony 1928/1929.

2 Viz např. PAULÍK, Jaroslav J. 1928–29. Shakespeare: Romeo a Julie. *Rozpravy Aventina* 4 (1928–29): 243.

3 SPURNÁ, Helena. 2004. Voiceband jako originální příspěvek Emila Františka Buriana českému meziválečnému divadlu. *Kontext(y): Litteraria Theatralia Cinematographica: Sborník katedry divadelních, filmových a mediálních studií*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004: 99–106.

4 Oddělení dějin divadla Moravského zemského muzea v Brně. Pozůstalost Loly Skrbkové, šanon 317, složka Moderní studio, složka Romeo a Julie. Rkp, strojopis s poznámkami Loly Skrbkové.

děje, nositelem nálad, suplentem postavy Kněze a zároveň jakýmsi aktivním svědomím i pasivním divákem dramatu.

(Prolog)

Slyš pohupování času
 plachých vteřin řine se z nebes vlahý déšť
 var krve mírnící var vášní pozemských
 míjejí žaly jež obvazuje anděl ranhojič
 O nesmiřitelných náhodách vypráví tato hra
 budete naslouchat věčné romanci
 co natropila zášť dvou rodů místem je Verona
 co útrap zakusili dva milenci
 Jen smrt vše smiřuje
 smrt a čas
 v děsivém rytmu kyvadla
 jedinci svůj záludný úkol svěřuje
 s koketním úsměvem kladouc past
 a vlčími kroky obšlapuje svět masek
 svět divadla

Nač?

Proč?

Ten svár dvou rodů;
 potup a kordů svist? Nač? Proč?
 jejich cévami proudí žluč
 a v mozku jim cizopasí nenávist
 jak mechovitá houba!
 Jsou tak směšná a přece se budete děsit
 nikdo z nich ještě není krve syt.

Pokojná

Verona

po třetí vyrušena z míru nemůže toho snést
 Kníže popuzen záští
 určil nejstrašnější trest tomu
 kdo příště tasí zbraň
 smrt Nač? Proč?
 Krev za krev

(Před II. dějstvím)

Raketa zapálená doutná
 v očekávání výbuchu zatajte dech
 vodstva jež chystají útok na stavidla a hráze
 strom! strom! plný krve v plamenech!
 bouře na balkoně. zavřete okenice
 zmateně poletují tu dvě somnambulní včely
 Romeo, Julie
 jakoby proti sobě o vitrinu narážely.
 Překážkou tou průhlednou je rodová nenávisť
 sklo okno zavřete okenice
 je bouře lásky. rozbíjí se!

(V. obraz)

Ať nebe s úsměvem rozjasní
 A vyhladí vrásky
 Bůh v podobě slunce se dotýká
 Jemnými prsty tvé kůže
 Aleluja.
 Zahleď se, Romeo, v jeho zřítelnici
 Utiš bouř krve v cévách rozpoutanou
 A nespál si svá nedočkavá křídla.
 Hle, Julie, vzdušná a nehmotná jak stín
 Jež se jí k patám lísá
 Někračí ale létá
 Přilétá k tvým ústům jako pel.

(Konec II. dějství)

Pojďte už, vy pošetilí milenci
 Ať kněz vaši nedočkavost ukončí
 Ať zvony zní vám v prsou blažených
 Toť bůh ta moudrost sama
 Jak brumlavý medvěd medem orousaná
 Který vám ztracený ráj zas v ústa dých
 Pojďte si pro své požehnání

(neoznačeno, III. dějství)

Romeo pryč jen pryč
 Tybalt je mrtev město zburcováno
 Proč civíš jako socha
 Chceš hrdlo ještě dnes mít zasmyknuto

V knížecí oprátce?
 Pryč odtud pryč!
 Co otálíš?

(neoznačeno, III. dějství, voiceband zastupuje postavu Kněze, dialogický vstup Romea je podtržen – značení Loly Skrbkové)

Pojď, Romeo, pojď ty bázlivče
 Zas tě musím těšit
 Zas nové útrapy ti přichystala láska
 Zamilovala se do tebe smrt a pohroma

Co je nového?

Princ tě odsoudil

K smrti?

Nikoli jen k vyhnanství

To je horší než smrt.

Jsi vypuzen z Verony; mrtvé duši
 Svět je tak široký; patří ti.

jak byl.

Povím ti o zbrani, kterou ho udoláš
 Přestaň už s těmi planými nářky.
 Slyš moji radu.
 Vstaň, někdo klepá
 ukryj se
 Měj rozum, Romeo, nebo tě zajmou,
 Vstupte. Zde vítán kdokoliv.

(neoznačeno, pravděpodobně IV. dějství, voiceband zastupuje postavu Kněze, dialogický vstup Julie je podtržen – značení Loly Skrbkové)

Dost nářků Julie
 je ještě naděje
 Nehyň svým zoufalstvím
 chceš-li si raději život vzít
 než toho Parise
 vím o prostředku, který se
 smrti podobá
 ten pomůže ti hanbě uniknout

Všeho se odvážím

Jdi tedy domů a s milým úsměvem
 Souhlas dej ku sňatku s Parisem
 A zítra navečer jdi brzy spat
 Zamkni se dobře.

Na loži vypij tuto lahvičku
 Proud spánku proběhne ti žilami i duší.
 Růže tvých tváří a rtů
 ztuhnou a zpopelaví,
 oči zapadnou jak okenice
 i srdce načas odmlčí se.
 Na čas jen, pravím,
 ta zdánlivá smrt
 potrvá jen dvacetčtyři hodin
 Procitneš zase jak z líbezného snu.
 Nazítří budeš tedy mrtva
 Přijdou tě probudit nářky a slzy!
 A podle starodávného zvyku
 obléknou tě do plesového šatu
 ponесou tě v otevřené rakvi
 do rodinné slavné hrobky.
 Zatím se Romeo ode mne o všem doví
 a spolu budeme očekávat
 v hrobu tvé procitnutí,
 aby tě Romeo unesl do Mantovy.
 Nebojíš-li se toho přípravku
 Odvrátit můžeš hanbu číhající.

(neoznačeno, IV. dějství, voiceband zastupuje postavu Kněze)

Uklidněte se, lidé, žalem ztroskotaní
 Dřív jste se dělili s nebem o Julii
 která teď jenom v nebi přebývá.
 Osušte slzy.
 Do rakve vložte její bílé tělo,
 útlé jak bezová duše, sladké jak sníh
 cukr a oblaka,
 doprovodte ji do hrobky starodávne
 kde hojivý čas kapkami kane.
 Hřích, pro nějž pykáte
 nezveličujte odporem proti rozhněvanému nebi.